

**ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC XÃ HỘI VÀ NHÂN VĂN**

PHẠM NGỌC LAN

**THẾ GIỚI NGHỆ THUẬT
THƠ NGUYỄN BÌNH PHƯƠNG**

LUẬN VĂN THẠC SĨ VĂN HỌC

Hà Nội - 2014

**ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC XÃ HỘI VÀ NHÂN VĂN**

PHẠM NGỌC LAN

**THỂ GIỚI NGHỆ THUẬT
THƠ NGUYỄN BÌNH PHƯƠNG**

LUẬN VĂN THẠC SĨ

Chuyên ngành: Văn học việt nam

Mã số: 60 22 01 21

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS. Nguyễn Thị Bích Thu

Hà Nội - 2014

LỜI CAM ĐOAN

Trong quá trình hoàn thành luận văn thạc sĩ văn học với đề tài *Thế giới nghệ thuật thơ Nguyễn Bình Phương* này, tất cả nội dung từ đề tài, ý tưởng đến nội dung trình bày đều do sự nghiên cứu sáng tạo của bản thân tôi. Mặc dù khi thực hiện, tôi có sử dụng một số tài liệu tham khảo nhưng chỉ nhằm mục đích tăng cường tính thuyết phục cho lập luận của luận văn. Những tư liệu được trích dẫn tôi đều có ghi chú nguồn gốc rõ ràng. Công trình nghiên cứu này của tôi chưa được công bố trên bất kì phương tiện thông tin đại chúng nào.

Tôi xin cam đoan những điều viết trên đây đều là sự thật. Nếu có vấn đề gì xảy ra, người viết xin hoàn toàn chịu trách nhiệm.

Hà Nội, tháng 11 năm 2014

Tác giả luận văn

Phạm Ngọc Lan

LỜI CẢM ƠN

Trong quá trình học tập, nghiên cứu cũng như hoàn thành luận văn này, tôi đã nhận được sự giúp đỡ, động viên từ thầy cô, người thân, bạn bè.

Trước hết, tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc đến PGS.TS. Nguyễn Thị Bích Thu- người đã tận tình hướng dẫn, tin tưởng và giúp đỡ tôi trong suốt quá trình thực hiện luận văn.

Tôi xin chân thành cảm ơn các thầy giáo, cô giáo trong Khoa Văn học, bộ phận đào tạo Sau đại học- trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia Hà Nội đã tạo điều kiện thuận lợi cho tôi trong suốt quá trình học tập và nghiên cứu.

Cuối cùng, xin cảm ơn gia đình, người thân, bạn bè đã luôn động viên, khích lệ để tôi hoàn thành luận văn này.

Mặc dù đã cố gắng nhưng Luận văn của tôi chắc chắn còn nhiều thiếu sót. Tôi hi vọng được các thầy cô góp ý, bổ sung để luận văn hoàn thiện hơn.

Xin trân trọng cảm ơn!

Hà Nội, ngày 10 tháng 11 năm 2014

Tác giả luận văn

Phạm Ngọc Lan

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	7
1. Lí do chọn đề tài	7
2. Lịch sử vấn đề.....	8
3. Nhiệm vụ, mục đích, ý nghĩa của luận văn.....	10
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	Error! Bookmark not defined.
5. Phương pháp nghiên cứu.....	Error! Bookmark not defined.
6. Cấu trúc của luận văn.....	Error! Bookmark not defined.
CHƯƠNG 1 KHÁI NIỆM THẾ GIỚI NGHỆ THUẬT VÀ HÀNH TRÌNH SÁNG TÁC THƠ CỦA NGUYỄN BÌNH PHƯƠNG	Error! Bookmark not defined.
1.1 Một số vấn đề lí luận về thế giới nghệ thuật	Error! Bookmark not defined.
1.1.1 Khái niệm thế giới nghệ thuật.....	Error! Bookmark not defined.
1.1.2 Thế giới nghệ thuật thơ trữ tình	Error! Bookmark not defined.
1.2 Hành trình sáng tác thơ của Nguyễn Bình Phương	Error! Bookmark not defined.
1.2.1 Thơ Nguyễn Bình Phương trong dòng chảy chung của thơ đương đại Việt Nam từ cuối thế kỉ XX đến nay	Error! Bookmark not defined.
1.2.2 Những yếu tố tạo nên thế giới nghệ thuật thơ Nguyễn Bình Phương	15
CHƯƠNG 2 HỆ THỐNG HÌNH TƯỢNG CƠ BẢN TRONG THƠ NGUYỄN BÌNH PHƯƠNG	Error! Bookmark not defined.
2.1 Hình tượng cái tôi trữ tình	Error! Bookmark not defined.
2.1.1 Khái niệm cái tôi, cái tôi trữ tình trong thơ.....	Error! Bookmark not defined.
2.1.2 Các dạng thức cái tôi trữ tình trong thơ Nguyễn Bình Phương	Error! Bookmark not defined.

2.2 Hình tượng không gian và thời gian nghệ thuật trong thơ Nguyễn Bình Phương.....	Error! Bookmark not defined.
2.2.1 Hình tượng không gian nghệ thuật	47
2.2.2 Hình tượng thời gian nghệ thuật.....	Error! Bookmark not defined.
CHƯƠNG 3 THỂ GIỚI NGHỆ THUẬT THƠ NGUYỄN BÌNH PHƯƠNG NHÌN TỪ PHƯƠNG THỨC BIỂU HIỆN.....	Error! Bookmark not defined.
3.1 Những biểu tượng đặc sắc trong thơ Nguyễn Bình Phương.....	Error! Bookmark not defined.
3.1.1 Khái niệm về biểu tượng trong tư duy thơ.....	Error! Bookmark not defined.
3.1.2 Những biểu tượng đặc sắc trong thơ Nguyễn Bình Phương	Error! Bookmark not defined.
3.2 Về ngôn ngữ.....	Error! Bookmark not defined.
3.2.1 Khái niệm ngôn ngữ thơ	Error! Bookmark not defined.
3.2.2 Ngôn ngữ tự nhiên, giản dị, mộc mạc.....	Error! Bookmark not defined.
3.2.3 Ngôn ngữ thơ “lạ hóa”, đậm sắc thái nghệ thuật.....	Error! Bookmark not defined.
3.3 Xu hướng siêu thực	Error! Bookmark not defined.
3.3.1 Hiện thực và siêu thực	Error! Bookmark not defined.
3.3.2 Biểu hiện có tính siêu thực trong thơ Nguyễn Bình Phương.....	Error! Bookmark not defined.
3.4 Về thể thơ	Error! Bookmark not defined.
KẾT LUẬN	Error! Bookmark not defined.
TÀI LIỆU THAM KHẢO	11

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Đời sống văn học đương đại Việt Nam đã và đang rất sôi động bởi đội ngũ các nhà văn không ngừng trăn trở, tìm tòi với khao khát đưa văn học Việt Nam hòa vào dòng chảy chung của văn học thế giới.

Nguyễn Bình Phương được biết đến như một trong những tác giả tiêu biểu của tiểu thuyết Việt Nam đương đại nói riêng và văn học đương đại nói chung. Độc giả thường biết đến tên tuổi của Nguyễn Bình Phương nhiều hơn ở lĩnh vực sáng tác tiểu thuyết. Mỗi cuốn tiểu thuyết của ông ra đời đều được độc giả đón nhận rộng rãi và được đánh giá cao như *Những đứa trẻ chết già*, *Người đi vắng*, *Thoạt kỳ thủy*, *Ngồi...* Ông thuộc số những cây bút cách tân theo xu hướng hiện đại và hậu hiện đại. Thế giới tiểu thuyết của Nguyễn Bình Phương là thế giới tái hiện con người trong đời sống hiện thực phồn tạp với toàn bộ tính người vốn có, thế giới của những con người cô đơn, lạc loài, sợ hãi, hoài nghi, hận thù, mất phương hướng; con người tha hóa, suy đồi, phi nhân tính như Vang (trong *Vào cõi*), Thủy (trong *Bả giời*), Hiền, Hưng (trong *Thoạt kỳ thủy*), Chung, cụ Điển, lão Bính, Thắng, Cương (trong *Người đi vắng*), cụ Trường, ông Trình (trong *Những đứa trẻ chết già*)... Các nhân vật trong tiểu thuyết Nguyễn Bình Phương luôn ngập chìm trong sự u mê tăm tối vì những ám ảnh huyền hoặc, những mơ hồ khiến họ không nhận ra đâu là thế giới thực của mình. Đó là thế giới của vô thức, bản năng trong mỗi con người, là thế giới hoang vu, nguyên thủy, sơ khai, dã man; thời gian chông chênh, chập chối; thế giới mà sự đối thoại giữa con người với con người rời rạc, khó hiểu, không ăn khớp, mỗi người theo đuổi một dòng mạch bất tận, xa xăm.

Song ít ai biết trước khi sáng tác tiểu thuyết, Nguyễn Bình Phương đã làm thơ và ngòi bút ông cũng khá thành công ở thể loại này. Không những

thế, Nguyễn Bình Phương nằm trong đội ngũ những nhà thơ sau năm 1986 có đóng góp quan trọng trong quá trình hiện đại hóa thơ Việt Nam đương đại. Tuy vậy, phải khẳng định một điều, cho đến thời điểm hiện tại vẫn chưa có một công trình nghiên cứu chuyên sâu về thơ Nguyễn Bình Phương. Chọn thơ Nguyễn Bình Phương làm đối tượng nghiên cứu, trước hết chúng tôi xuất phát từ mối quan tâm tới thơ đương đại Việt Nam. Từ mối quan tâm này, chúng tôi chú ý đến một tác giả tiêu biểu với hi vọng thông qua đó để có thể hiểu sâu sắc hơn về thơ đương đại Việt Nam nói chung đặc biệt về hiện tượng tác giả và tác phẩm. Với đề tài *Thế giới nghệ thuật thơ Nguyễn Bình Phương*, chúng tôi muốn tập trung tiếp cận thế giới nghệ thuật thơ Nguyễn Bình Phương trên các phương diện luôn thống nhất hữu cơ với nhau: cái tôi trữ tình, yếu tố không gian- thời gian nghệ thuật, các hình ảnh biểu tượng, ngôn ngữ và các thủ pháp nghệ thuật khác...để từ đó ghi nhận những đóng góp đáng kể của tác giả trên hành trình đổi mới thơ ca Việt Nam đương đại.

2. Lịch sử vấn đề

Ngay từ khi xuất hiện, tiểu thuyết của Nguyễn Bình Phương đã thu hút rất nhiều nhà phê bình cũng như các sinh viên, học viên chuyên ngành Văn ở các cơ sở đào tạo đại học trong nước. Tiếp cận thế giới nghệ thuật thơ Nguyễn Bình Phương ở những khía cạnh nhất định mới chỉ có những bài viết trên tạp chí, báo mạng chứ chưa có một công trình nghiên cứu thực sự về đề tài này. Tuy nhiên, trong số các bài báo, các tư liệu mà chúng tôi thu thập được, chúng tôi đặc biệt chú ý đến những bài viết sau:

Đầu tiên phải kể đến bài viết *Thi ca và cuộc kiếm tìm có tên Nguyễn Bình Phương* của tác giả Dương Kiều Minh trên báo *Công an Nhân dân* tháng 12/2009. Là một trong số những người đầu tiên đọc và biết đến thơ Nguyễn Bình Phương, Dương Kiều Minh đã cảm nhận và nắm bắt được phần nào hồn

thơ Nguyễn Bình Phương. Ông đã chỉ ra cảm xúc tinh tế, “phong vị thơ rất riêng đầy trẻ trung”, lối viết sáng tạo thể nghiệm cái mới trong ngòi bút Nguyễn Bình Phương ngay từ những năm 90 của thế kỉ XX. Ông đặc biệt chú ý đến thế giới của những hình ảnh tưởng tượng độc đáo gợi ấn tượng mạnh, của cái thực hòa lẫn với cái ảo, của cái tôi cô đơn, hiện sinh. Và Dương Kiều Minh gọi hành trình sáng tác thơ của Nguyễn Bình Phương là một “cuộc kiếm tìm”, kiếm tìm cái mới “tựa "luồng gió lao rừng rục" về những miền bí ẩn của đời sống, của cuộc đời và của thiên nhiên trải ra vô tận trước sự chiêm ngưỡng, chiêm nghiệm của con người”.

Bên cạnh Dương Kiều Minh, Nguyễn Việt Chiến là nhà phê bình có sự quan tâm đặc biệt đến đời sống thơ ca đương đại Việt Nam. Trong tuyển tập những tác giả và tác phẩm thơ đương đại tiêu biểu mà ông sưu tầm- *Thơ Việt Nam- tìm tòi & cách tân (1975-2005)* có riêng một bài viết về Nguyễn Bình Phương. Nguyễn Việt Chiến đã có những đánh giá đúng đắn về nỗ lực sáng tạo của Nguyễn Bình Phương: “anh là một trong những nhà thơ sớm nhất đã âm thầm “khởi cuộc” khai phá những “miền đất mới” trong thơ đương đại Việt Nam cuối thế kỉ XX” [10, tr.202]. Thế giới thơ độc đáo với những hình ảnh mới mẻ, với cách sử dụng ngôn ngữ sáng tạo của Nguyễn Bình Phương cũng được Nguyễn Việt Chiến tri nhận sâu sắc: “Trong thơ Nguyễn Bình Phương, ta thường gặp một đời sống khác, một thế giới khác, một ngôn ngữ thi ca, một miền thẩm mỹ khác với đời sống thực tại xung quanh ta và chính những điều ấy đã khơi gợi sức liên tưởng, đã mở ra một cách nhìn sâu hơn vào những chiều kích khác nhau của đời sống tâm hồn con người” [10, tr.203].

Có thể nói rằng, người thực sự thâm nhập vào thế giới thơ Nguyễn Bình Phương và khắc họa lại hành trình đầy say mê nhưng cũng đầy thử thách

ấy là Lê Hồ Quang với bài viết *Đọc thơ Nguyễn Bình Phương* trên Tạp chí *Thơ* số 8-2011, Nxb Hội nhà văn Việt Nam. Lê Hồ Quang cho rằng: “việc “đọc” thơ Nguyễn Bình Phương là một hành trình tìm đường vào cõi lạ đầy nhọc nhằn, với nhiều cảm giác bất an, nghi hoặc. Nhưng dù có lúc cảm thấy mê man, đuối sức trên hành trình phiêu lưu vào thế giới ấy, ta vẫn khó phủ nhận vẻ đẹp đầy ma mị của nó. Nó đánh thức và mở ra những đường biên ranh giới khác, độc sáng, trong cách ta tri giác về thế giới”.

Thông qua những bài viết phê bình nêu trên, chúng tôi rút ra một số nhận xét sau:

Thứ nhất, mặc dù các bài viết có đề cập đến những khía cạnh khác nhau về thơ Nguyễn Bình Phương nhưng đều có chung một đặc điểm là thừa nhận những nỗ lực cách tân mới mẻ ở cả phương diện nội dung lẫn hình thức trong thơ Nguyễn Bình Phương.

Thứ hai, mỗi bài viết đều chỉ đi vào một số bài thơ để phân tích, mới dừng lại nghiên cứu trên một vài khía cạnh chứ chưa có cái nhìn hệ thống, toàn diện về thế giới nghệ thuật thơ Nguyễn Bình Phương.

Đó là gợi ý tạo cơ sở để chúng tôi tiếp cận và triển khai đề tài.

3. Nhiệm vụ, mục đích, ý nghĩa của luận văn

Xuất phát từ hướng nghiên cứu của đề tài, nhiệm vụ của luận văn là khảo sát đặc điểm thế giới nghệ thuật thơ Nguyễn Bình Phương trên phương diện nội dung biểu hiện và các phương thức nghệ thuật xây dựng thế giới ấy. Thông qua việc tìm hiểu thế giới nghệ thuật thơ Nguyễn Bình Phương, đề tài nghiên cứu hướng tới khẳng định thành tựu về nội dung và nghệ thuật trong thơ Nguyễn Bình Phương. Trên cơ sở đó ghi nhận những đóng góp và vị trí của thơ Nguyễn Bình Phương trong đời sống thơ ca đương đại

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Aristotle (2007), *Nghệ thuật thi ca*, NXB Lao động, Trung tâm ngôn ngữ văn hóa Đông Tây, Hà Nội.
2. Lê Hoàng Anh (1994), *Một vài suy nghĩ nhân một cuộc tranh luận về thơ*, Tạp chí Văn học số 33/1994.
3. Vũ Tuấn Anh (1996), *Quá trình văn học hiện đại nhìn từ phương diện thể loại*, Tạp chí Văn học số 9/1996.
4. Lại Nguyên Ân (2004), *150 thuật ngữ văn học*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
5. Nguyễn Thị Bình (2007), *Văn xuôi Việt Nam 1975- 1995, những đổi mới cơ bản*, NXB Giáo dục.
6. Phạm Quốc Ca (2003), *Mấy vấn đề về thơ Việt Nam 1975-2000*, NXB Hội nhà văn.
7. Nguyễn Phan Cảnh (2001), *Ngôn ngữ thơ*, NXB Văn hóa thông tin.
8. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant (1997), *Từ điển biểu tượng văn hóa thế giới*, NXB Đà Nẵng.
9. Rosa Chacel (1996), *Thơ văn xuôi và văn xuôi thơ*, Tạp chí Văn học số 7/1996.
10. Nguyễn Việt Chiến (2007), *Thơ Việt Nam tìm tòi và cách tân (1975-2000)*, NXB Hội nhà văn.
11. Nguyễn Việt Chiến (2007), *Thơ Việt Nam sau 30 năm cách tân 1975-2005*, báo điện tử www.qdnd.vn.
12. Phạm Vĩnh Cư (2007), *Sáng tạo và giao lưu*, NXB Giáo dục.
13. Trần Thị Thùy Dung (2010), *Thơ Lê Đạt dưới góc nhìn tư duy nghệ thuật*, Luận văn Thạc sĩ Văn học, Trường ĐHKHXH&NV, Hà Nội.
14. Vũ Dũng (chủ biên) (2000), *Từ điển tâm lý học*, Nxb Khoa học xã hội.

15. Lê Tiến Dũng (2009), *Lý luận văn học*, Nxb Đại học Quốc gia TP Hồ Chí Minh.
16. Nguyễn Đăng Duy (2001), *Văn hóa tâm linh*, NXB Văn hóa thể thao, HN.
17. Trần Quang Đạo (2004), *Cái “Tôi” mang tính tự sự- một đặc điểm của thơ trẻ sau năm 1975*, Tạp chí nghiên cứu văn học số 5/2004.
18. Lê Đạt (1994), *Chữ bầu lên nhà thơ*, Báo Văn nghệ số 31/1994.
19. Nguyễn Đăng Điệp (2002), *Giọng điệu trong thơ trữ tình*, NXB Văn học.
20. Nguyễn Đăng Điệp (2003), *Vọng từ con chữ*, NXB Văn học.
21. Nguyễn Đăng Điệp (2002), *Những ngã đường sáng tạo thi ca*, website www.talawas.org.
22. Hà Minh Đức (1998), *Thơ và mấy vấn đề trong thơ Việt Nam hiện đại*, NXB Giáo dục.
23. Nguyễn Hoàng Đức (dịch) (1993), *Những yếu tố cấu thành bài thơ*, Báo Văn nghệ.
24. Nguyễn Hoàng Đức (dịch), *Con đường của lý thuyết thơ*, Báo Văn nghệ 1993.
25. Trịnh Bá Đĩnh (2011), *Chủ nghĩa cấu trúc trong văn học*, NXB Hội Nhà văn.
26. Dana Gioia, *Nhà thơ trong thời đại văn xuôi*, đăng trên website www.talawas.org.
27. Nguyễn Văn Hạnh (1998), *Suy nghĩ về thơ Việt Nam sau 1975*, Tạp chí Văn học số 9/1998.
28. Đào Ngọc Hai (2013), *Thế giới nghệ thuật thơ Phùng Cung qua tập Xem đêm*, Luận văn Thạc sĩ, ĐH Sư phạm Hà Nội.

29. Lê Bá Hán, Trần Đình Sử, Nguyễn Khắc Phi (chủ biên) (2000), *Từ điển thuật ngữ văn học*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
30. Trần Mạnh Hảo (1995), *Thơ phản thơ*, NXb Văn học.
31. Hà Thị Hạnh (2009), *Thơ Trần Dần- từ quan niệm nghệ thuật đến hành trình sáng tác*, Luận văn thạc sĩ Văn học, trường ĐH KHXH&NV Hà Nội.
32. Lê Quang Hưng (2002), *Thế giới nghệ thuật thơ Xuân Diệu thời kì trước 1945*, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội.
33. Hoàng Hưng (1994), *Tâm sự về thơ*, Báo Văn nghệ tháng 10/1994.
34. Nguyễn Thị Ngân Hoa (2007), *Sự phát triển ý nghĩa của hệ biểu tượng trang phục trong ngôn ngữ thơ ca*, Luận án tiến sĩ Ngữ Văn ngành Lí luận văn học, Viện Văn học.
35. Đông Hoài, Quỳnh Thư Nhiên (1994), *Chủ nghĩa siêu thực trong thơ Pháp thế kỉ XX*, NXB Văn học.
36. Lê Thị Bích Hợp (2008), *Tư duy thơ Nguyễn Quang Thiều qua các tập thơ từ 1990 đến 2000*, Luận văn Thạc sĩ, trường ĐHKHXH&NV.
37. Đào Duy Hiệp (2008), *Phê bình văn học từ lí thuyết hiện đại*, NXB Giáo dục.
38. Lưu Hiệp (2007), *Văn tâm điều long*, Nxb Lao động.
39. Hoàng Ngọc Hiến (2003), *Nhập môn văn học và phân tích thể loại*, NXB Đà Nẵng.
40. Đỗ Đức Hiểu (2002), *Thi pháp hiện đại*, NXB Hội Nhà văn.
41. Đỗ Đức Hiểu, Nguyễn Huệ Chi, Phùng Văn Tửu, Trần Hữu Tá (chủ biên), *Từ điển văn học*, NXB Thế giới, 2004.
42. Trần Ngọc Hiếu (2005), *Cuộc nổi loạn ngôn từ trong thơ đương đại- ghi nhận qua một số hiện tượng*, đăng trên website www.talawas.org.

43. Trần Ngọc Hiếu (2005), *Tìm hiểu một quan niệm nghệ thuật về ngôn từ trong thơ Việt đương đại*, đăng trên website www.talawas.org.
44. Heghen, Phan Ngọc (dịch) (1999), *Mỹ học của Heghen*, NXB Văn học.
45. Thụy Khuê, *Cấu trúc thơ*, bản đăng trên web: thuykhuefree.com
46. Trần Vũ Khang (2004), *Song thoại với cái mới của thơ hôm nay*, đăng trên website www.talawas.org.
47. Mã Giang Lân (2001), *Tiến trình thơ Việt Nam hiện đại*, NXB Giáo dục.
48. Mã Giang Lân (2009), *Ngôn ngữ thơ hôm nay*, Tạp chí nghiên cứu văn học số 2/2009.
49. Mã Giang Lân (2004), *Thơ hình thành và tiếp nhận*, NXB ĐHQG Hà Nội.
50. Phong Lê (2003), *Văn học Việt Nam hiện đại- Lịch sử và lí luận*, NXB Khoa học xã hội.
51. Nguyễn Văn Long (2003), *Văn học Việt Nam trong thời đại mới*, NXB Giáo dục.
52. Nguyễn Văn Long, Lã Nhâm Thìn (2006), *Văn học Việt Nam sau 1975 những vấn đề nghiên cứu và giảng dạy*, NXBGD.
53. Iu.M. Lotman (2004), *Cấu trúc văn bản nghệ thuật*, Trần Ngọc Vương, Trịnh Bá Đĩnh, Nguyễn Thu Thủy dịch, NXB ĐHQGHN.
54. Đông La (2001), *Biên độ của trí tưởng tượng*, NXB Văn học.
55. Phong Lê, Vũ Văn Sỹ, Lưu Khánh Thơ, Nguyễn Thị Bích Thu (2002), *Thơ Việt Nam hiện đại, tiểu luận- phê bình*, NXB Lao động..
56. Phương Lựu (1989), *Tinh hoa lý luận văn học cổ điển Trung Quốc*, Nxb Giáo dục.
57. Nguyễn Đăng Mạnh (2003), *Con đường đi vào thế giới nghệ thuật của nhà văn*, NXb Giáo dục.

58. Dương Kiều Minh (2009), *Thi ca và cuộc kiếm tìm có tên Nguyễn Bình Phương*, đăng trên báo Công an nhân dân 12/2009.
59. Ngô Quân Miện (1994), *Chuyển biến của các thể thơ trong tiến triển của thơ hiện nay*, Báo Văn nghệ số 31/1994.
60. Đặng Thị Bích Ngân (2007), *Từ điển thuật ngữ mỹ thuật phổ thông*, NXB Giáo dục.
61. Bùi Văn Nguyên, Hà Minh Đức (2003), *Thơ ca Việt Nam hình thức và thể loại*, NXB ĐHQGHN.
62. Phạm Xuân Nguyên (1994), *Suy nghĩ đôi điều về thơ và không chỉ về thơ*, Báo Văn nghệ số 38.
63. Phạm Xuân Nguyên, *Từ thơ mới đến thơ hiện đại*, Tạp chí Nha Trang số 25/1994.
64. Mai Ngữ (1994), *Thử bàn về thế giới tâm linh*, Báo Văn nghệ số 7/1994.
65. Vương Trí Nhàn (1994), *Về những tìm tòi hình thức trong thơ gần đây*, Báo Văn nghệ.
66. Trần Thị Mai Nhi (1994), *Văn học hiện đại- văn học Việt Nam giao lưu và gặp gỡ*, Nxb Văn học.
67. Yến Nhi (2008), *Thơ Việt trên đường hội nhập*, đăng trên www.talawas.org.
68. Nhiều tác giả (1999), *50 năm Văn học Việt Nam sau Cách mạng tháng Tám*, NXB Đại học Quốc gia Hà nội.
69. Nhiều tác giả (2002), *Thơ Việt Nam hiện đại*, NXB Lao động.
70. Nhiều tác giả (2002), *Tuyển tập thơ Việt Nam 1975-2000*, tập 1, NXB Hội Nhà văn.
71. Nhiều tác giả (1995), *Văn học và cuộc sống, tập tiểu luận- phê bình văn học*, NXB Lao động.
72. Lê Lưu Oanh (1998), *Thơ trữ tình 1975-1990*, NXB ĐHQGHN.

73. Đào Cur Phú (2011), *Thế giới nghệ thuật tiểu thuyết Nguyễn Bình Phương*, Luận văn Thạc sĩ, Trường ĐHKHXH&NV.
74. Nguyễn Bình Phương (1992), *Lam chướng*, NXB Văn học.
75. Nguyễn Bình Phương (1997), *Xa thân*, Nxb Hà Nội.
76. Nguyễn Bình Phương (2001), *Từ chết sang trời biếc*, Nxb Hội nhà văn.
77. Nguyễn Bình Phương (2011), *Buổi câu hò hững*, Nxb Văn học.
78. Nguyễn Bình Phương (2003), *Bả giời*, Nxb Quân đội Nhân dân.
79. Nguyễn Bình Phương (2008), *Những đứa trẻ chết già*, Nxb Văn học.
80. Nguyễn Bình Phương (2004), *Trí nhớ suy tàn*, Nxb Văn học.
81. Nguyễn Bình Phương (2005), *Thoạt kì thủy*, Nxb Văn học.
82. Nguyễn Bình Phương (2006), *Ngồi*, Nxb Đà Nẵng.
83. TS. Lê Hồ Quang (2011), *Đọc thơ Nguyễn Bình Phương*, tạp chí Thơ số 8-2011, Nxb Hội nhà văn Việt Nam.
84. Hà Quảng (1996), *Về sự mới lạ trong thơ ca Việt Nam hiện đại*, Báo Văn nghệ.
85. Nguyễn Quyên (2002), *Đổi mới như một phiêu lưu*, đăng trên www.tienve.org.
86. Charles Simic (2003), *Thơ- khoảnh khắc hiện đại*, đăng trên www.talawas.org.
87. Chu Văn Sơn (2003), *Ba đỉnh cao thơ Mới: Xuân Diệu- Nguyễn Bính- Hàn Mặc Tử*, Nxb Giáo dục, HN.
88. Trần Đình Sử (1986), *Mấy vấn đề ghi nhận về sự đổi mới tư duy nghệ thuật*, Tạp chí Văn học, số 65/1986.
89. Trần Đình Sử (2005), *Dẫn luận thi pháp học*, NXB Giáo dục.
90. Trần Đình Sử (2011), *Những thế giới nghệ thuật thơ*, NXB ĐHQGHN.
91. Trần Đình Sử, *Hành trình thơ Việt Nam hiện đại*, Báo Văn nghệ, số 19/1993.

92. Trần Đình Sử, Lê Lưu Oanh (1993), *Cái tôi và hình tượng trữ tình*, Báo Văn nghệ số 19/1993.
93. Vũ Văn Sỹ, *Thơ 1975-1995 biến đổi của thể loại*, Tạp chí Văn học số 4/1995.
94. Vũ Văn Sỹ (2005), *Mạch thơ trong nguồn thể kỉ*, NXB KHXH.
95. Nguyễn Trọng Tạo (1998), *Văn chương và cảm luận*, NXB VHNT.
96. Hoài Thanh, Hoài Chân (1998), *Thi nhân Việt Nam*, NXB Văn học,.
97. Nguyễn Bá Thành (1996), *Tư duy thơ và tư duy thơ hiện đại Việt Nam*, NXB Văn học.
98. Nguyễn Bá Thành (2006), *Bản sắc Việt Nam qua giao lưu văn học*, NXB ĐHQGHN.
99. Nguyễn Quang Thiều (1990), *Ngôi nhà mười bảy tuổi*, NXB Thanh niên.
100. Nguyễn Quang Thiều (1992), *Sự mất ngủ của lửa*, NXB Lao động,.
101. Nguyễn Quang Thiều (1997), *Nhịp điệu châu thổ mới*, Hội VHNT Hà Tây.
102. Nguyễn Quang Thiều (2003), *Vẻ đẹp mới của thơ hiện đại*, Báo GD&ĐT.
103. Lưu Khánh Thơ (2005), *Thơ và một số gương mặt thơ Việt Nam hiện đại*, NXB Khoa học xã hội.
104. Đỗ Lai Thúy (2004), *Phân tâm học và văn hóa nghệ thuật*, NXB Văn hóa thông tin.
105. Đỗ Lai Thúy, *Về một xu hướng đổi mới thi pháp thơ hiện nay*, Báo Văn nghệ số 53/1994.
106. Đỗ Lai Thúy, *Con mắt thơ*, NXB Lao động, 1992.
107. Trần Văn Toàn, *Một vài cảm nhận về thơ đương đại*, <http://hoiluan.vanhocvietnam.org/?p=204>.
108. Đỗ Minh Tuấn, *Tiếp cận giá trị thơ ca*, Báo Văn nghệ số 36, 37/1994.

109. Hoàng Ngọc Tuấn (2000), Viêt; *Từ hiện đại đến hậu hiện đại*, bản in trên trang www.tienve.org.
110. Phạm Thu Yên, *Vấn đề nghiên cứu biểu tượng trong thơ ca dân gian*, Tạp chí Văn học số 4/1999.